

PROLEGOMENA

I. — Quid sit libri argumentum.

Erat Iobus vir aequae dives ac pius. Cuius sincera pietas cum a Satana in dubium vocetur, Deus illam ardua tentatione probari permittit. Iobus enim subito non solum fortunis omnibus et filiis orbatur, sed etiam morbo teterrimo percutitur; manet tamen firmus in pietate, quam contra ipsius uxoris prava consilia egregie tuerat.

Cum amici tres ad eum consolandum convenissent et Iobus in acerbos gemitus prorupisset, quaestio agitatur, *quaenam sit calamitatum causa.*

Prologo (ep. 4, 2) res ita disponitur, ut qui librum legit iam ediscat, Deum sincere pietatis probandae et exercendae causa calamitates Iobo immisisse; eius autem divini consilii et Iobus et interlocutores, plane ignari sunt, unde fit, ut maiore cum voluptate disceptantium rationes et disputationes prosequamur, utpote prologo iam edociti indeque discernentes, quid veri quid falsi ab illis afferatur. Est enim hoc singulare narrationis artificium, quo profani quoque scriptores non raro utuntur, ut qui legit in altiore quasi specula constitutus quid rei si probe sciat, dum qui res gerere narratur multarum conditionum inscius tenebris, dubiis, erroribus ad miserationem exponatur et varia discriminum certamina subeat.

Unde ad quaestionem illam in vetere foedere non semel agitatam, cur boni quoque calamitates experiantur (cf. Ps. 72, Ier. 12, 1-4, Hab. 1, 3), ipso prologo una iam responsio proponitur, dum Iobus et interlocutores tres in varias sententias abeunt. Id enim tribus illis communiter fixum ratumque est, calamitates tantum pro culpis sceleribusque infligi et virtutis verae mercedem semper esse prosperitatem terrestrem, cum e contra Iobus conscientiae suae testimonio innixus et circumspectus rerum et vicissitudinum humanarum iudex id vehementer negat.

Tribus disputantibus congressibus res ita discutitur, ut singulis ex ordine dicentibus Iobus respondeat. Disceptationis occasionem praebent Iobi lamentationes, quibus dolorum cruciatumque vehementiam declarans vitae suae infelicitas initia devovet et mortis limbique requiem exoptat (cp. 3). Hisce Eliphaz respondet: non affligi nisi improbos; quare Iobum monet, ut ab impietate ad Deum revertatur (cp. 4, 5). Iobus hanc amici et consolatoris accusationem et insinuationem cum indignatione repellit, repetitus geminitus et querelis dolorum magnitudinem testificans et cum Deo expostulans, cur tantas ab eo poenas exigat (cp. 6, 7). Quasi Iobus suis suspicis Deum iniustitiae arguisset, Baldad a Deo *iuste* punitos esse filios Iobi asserit et a maiorum sapientia probat, impios ruina prostrerni, pium vero non abiici; quare eadem quae Eliphaz monet (cp. 8). Hisce vero Iobus opponit, se suis lamentationibus Deum nullatenus iniustitiae insinuasse; dein contendit piros et impios affligi, immo impios quoque saepè fortuna extalati. Ad suos dolores reversus iam conqueritur, cur Deus eum, qui ex *communi* norma nil tale meritus sit, secundum iniustitiam rigorem propter leviores naevos adeo exagit et castiget (cp. 9, 10). Id vero Sophar aegerrime ferens in Iobum invechitur, minores eum poenas, quam pro sceleribus meritus sit, dare contendens. Probatio causa Dei sapientiam et potentiam proponit, cui nemo se opponere possit; sed si Iobus resipuerit, feliciora spondet (cp. 11). Iam nunc Iobus id, quod antea paucis perstrinxerat, fusius prosecutur: sones etiam propdere agere, et Dei agendi modum talen esse, ut prospera nullatenus semper ad virtutis praemium, neque infelices casus ad iniuritatis punitionem referri possint; quare stultum et impium esse ait, amicorum in modum velle Dei iustitiam mendaciis defendere; se esse innocentem et paratum suam integritatem coram Deo induce defendere. Tum Deum precibus et vita humanae miseriis propositis flectere ad misericordiam conatur (cp. 12-14). Et hisce *primus* disputantium congressus absolvitur.

In *altero* (cp. 15-21) Eliphaz oppugnat duas Iobi assertiones, ipsum innocentem cruciari, et impios propdere agere; urget, impios semper angi terroribus et misere demum interire; præterea acerrime in Iobum inventibus eius patientiam dure exercet (cp. 15). Iobus autem animo exacerbato de tam molestis consolatoribus conquestus dolores, ludiaria, contemptum exponit, quibus innocens obrnatur, et Deum implorat integritatis suae testem et vindicem. Ita enim suac innocentiae sibi conscius ad spem erigitur fore, ut Deus vindix existat; at mox ad lamenta revertitur (cp. 16, 17). Hisce Baldad suae doctrinae de impiorum poenis iteratam repetitionem opponit et impium semper manifesta ruina perire ita asserit, ut talem impium ipsum esse Iobum

clare appareat (cp. 18). Acerbae accusationi Iobus cruciatus, derelictionem, conditionem suam miserrimam subiungit et amicorum miserationem implorat; quam cum non inveniat, ad praeclaram spem Dei vindicis erigit, qui in die resurrectionis innocentis causam egregie sit tuitur (cp. 19). Sed, ut amicos a sententia dimoveat, frustra Iobus se innocentem asserit, frusta misericordiam expedit, frusta spem in Deum profitetur. Sophar enim maiore vehementia Iobum scelerum accusat et ruinae necessitatem, qua impius quisque obvolvatur, multis exaggerat (cp. 20). Contra quod Iobus usum et experientiam contraria ubertim declarat, impios scil. saepe multiplici frui prosperitate et raro contingere illam fortunam eversionem, de qua tanta cum verbo amici loquuntur, immo impium saepe in communi calamitate servari immunem, et honoribus etiam post mortem affici. Ita Iobus amicorum sententiam falso ac fallaci inniti fundamento invite ostendit (cp. 21), experientiam rei testem producens.

Nihilominus in *tertio* congressu (cp. 22-26) Eliphaz illam sententiam quasi *a priori* tueri studet, Deum scil. non affligere nisi scelestos; cum enim ex homini operibus bonis nihil commodi redundet in Deum, neque ex eius peccatis quidquam incommodi Deo accidat, censem Eliphaz Deum in sortibus distribuendis neque suo bono neque suo periculo moveri et proxim solius iustitiae rationem habere. Insuper Iobum multorum scelerum explicite accusat, quare dignas poenas luat, ut olim prisci viri scelerati (cp. 22). Contra tales accusations Iobus Dei pro se iudicium efflagitat; at frustra! Cursu vitae suae commemorato se purum esse ostendit a sceleribus obiectis, sed cum tamet supplicis a Deo excrucietur, haeret anxius et quid divini consilii hac in re lateat, nescit; hoc unum constare ait, impios saepe impune grassari, pauperes opprimi, alias fraude et occulto peccare; utinam plecterentur! at communi sorte utuntur (cp. 23, 24). Baldad iam non habet, quid ad doctrinam tuendam afferat; unde paucis quae iam dicta sunt de divina maiestate et de hominum vitiositate repeatit, ita ipso sermonis habitu declarans, se esse imparem Iobi fato explicando (cp. 25). Respondet Iobus, se minimè tali institutione egere, ut recte ac magnifice sentiat de Deo, cum creat omnia eius sullimitatem praedicent (cp. 26). Sophar hoc in congressu prorsus tacet; interlocutorum argumenta exhausta sunt; eorum doctrina de malorum causa manca probata est, insufficiens, falsa. Unde Iobus (cp. 27-31) victor consistit, opinio canit: sollemniter suam testatur innocentiam, amicos de falsa doctrina reprehendit, homini vero illam deesse docet sapientiam, quae ad divinam rerum administrationem rite diiudicandam necessaria sit; unum homini esse propositum, in quo tofius vitae cardo vertatur: Deum timere et recedere a malo. Dein Iobus gemebundus recolit, quanta olim

in prosperitate fuerit, quot et quantas iam experiatur aerumnas, easque post vitam innocentissime ad omnem virtutis normam exactam. Quare sponte sua redit quæstio : *cur demum boni affligantur?*

Haec igitur cum amicis disceptatio quæstionem non solvit, reiecta est doctrina illa de recompensatione terrestri aequali : Iobus invictè demonstravit, bonos quoque et iustos affligi; spem enuntiavit, Deum olim in novissimo resurrectionis die suorum causam tuiturum; hisce vero in terris id unice homini esse consultum asserunt, ut *incomprehensio* divinæ sapientiae et potentiae consilio acquiescat. At ipse suo exemplo simul manifestat, hominem hac una responsione non esse contentum; hac enim proposita (ep. 28) iterum ad suam calamitatem perpendendam revertitur, quam vita iustissime exacta nullatenus meritus sit (ep. 29-31).

In hac igitur rerum conditione *quartus* in scenam prodit interlocutor, *Eliu*, qui tres illos de falsa arguendi ratione convicit, Iobum de nimia audacia, vehementia, impatiencia reprehendit, et homines a Deo affligi doceat, ut averulantur a malo, præserventur a superbia, ut castigatione animi vulnera sanentur (ep. 32, 33). Eliu proinde aperte statuit, esse calamitates etiam bonis *salutares*, quibus ne in peccata ruant vel ut in bono proficiant, erudiantur. Cum talis sit calamitatum scopus ac fructus, hominem, etsi nullius scleris sibi concus sit, cum patientia illas a Deo sibi missas obire debere patet; quare Eliu Iobum nimiae temeritatis in suis cum Deo expositationibus accusat et singula, quae in Iobi sermonibus durius audaciusque dicta sunt, acri censura perstringit, simul monens, qua ratione hominem pium deceat calamites sustinere (ep. 34, 35). Ad quam humilium animi demissiōnem, quae Eliu iudice in Iobo maxime desideretur, ut cum inducat, Dei maiestatem ac sublimitatem multis ex rebus creatis commendat iisque hominis ignorantiam et imbecillitatem opponit (ep. 36, 37).

Iobus tacet. Deus vero disceptationi ab Eliu propositae calculum adiicit, dum in eadem arguendi serie pergens hominis ignorantiam et impotentiam exagit, Dei vero multiplicem sapientiam ac providam rerum curam multis variisque exemplis illustrat. His auditis Iobus audaciorem suum loquendi modum repudiat (ep. 38, 39). Iterum a Deo humanae admonetur infirmitatis et vilitatis documentis a Behemoth et Leviathan prolati; Iobus vero audaciae et impatienciae veniam humillime precatur. Tunc non solum pristinæ felicitati restituitur, verum etiam maioribus bonis a Deo exornatur (ep. 40-42).

Ex hac argumenti consideratione iam eluet, et prologum et sermones Eliu necessario ad libri integratatem requiri. Nam illis deum rite perpensis doctrina habetur, quantum pro indeo veteris foederis requiritur, completa de calamitatum quibus pii exigitur ratione;

iis vero demptis omnia manca sunt, biula, lacera. Prologo enim nos qui librum legimus de *una* calamitatum causa docemur, quae adesse potest et in Iobi fato revera adsit; sermonibus vero Eliu et interlocutores et nos de alius calamitatum causis eruditur, esset scil. poenas *medicinales*, *salutares* ipsis etiam bonis; quare Eliu orationibus id proponitur, quod et amicos et Iobum disceptantes inter se latuerit. Unum alterumve igitur si subtraxeris, tota disputatio manca est et truncata et ad nullum exitum perducta. Abscende prologum, quid, quæso, de Iobi lamentis, de amicorum accusationibus intelliges? omnia obscura sunt; audis homines disceptantes, sed qui sint, cur disputent, accusent, altercentur, qui verum teneat, qui ex parte, vel ex toto decipiatur, plane ignoras — habes corpus, sed capite truncatum. Praeterea una ex causis, cur Deus piòs affligat, te omnino latet; latet præclarum illud documentum de diaboli calumniatoris invidia, de bello, quod ipse iustissimo cuique infert. Fuerunt quidem aliqui ex heterodoxis interpretibus, qui prologum a primitivo libri auctore profectum esse negant (*Hasse, Stuhlmann, Bernstein, Richters, Knobel, de Wette, Magnus*; cf. apud *Hirz, W. Hitz, De W. Schrader*, Lehrbuch der Einleitung § 351), at eorum sententia hodie apud ipsos protestantes est explosa, quare non est, cur eam pluribus refutemus¹.

Sermones vero Eliu recentiorum interpretant protestantium plerique a libri primitiva forma excludunt. At immerit. Hos enim si demperseris, iam *nulla* interlocutoribus causa patefit, cur boni affligantur. Quis vero tales libri indolem, tales disputationis exitum feret, ut quæstione acriter agitata nulla detur responsio? Unde hac sola ratione Eliu sermones probantur genuini; reliqua vide ad ep. 32.

Ex libri argumento rite perpens facile deductur, quid sit eius consilium, quis scops seu finis. Dum enim in veteris foederis institutione et mosaicae legis promulgatione temporalis præcipue mercedis et poena ratio habeatur, libri nostri est, hanc doctrinam suis circumscribere limitibus, eam perpolire et supplere ea, quae ei desint. Unde aperte demonstratur, hisce in terris neque scelera neque virtutes suam semper invenire mercedem, sed Deo vindici ea praesto esse, quibus post vitam terrestrem sua cuique reddit (cf. 19, 25-29); Deum multiplici uti rerum gubernandarum ratione, sapientia multipli; quare ex una iustitia norma omnes eventus diuidere minime licet. Hisce a Iobo rite statutis Eliu veras ac salutarēs exponit causas, cur boni affligantur; aliam rationem supplet prologus; quare in hac quæstione ad indolem veteris foederis solvenda libri cardo vertitur. Adsperrgitur

1. Aperte factur *Revan* (le livre de Job, p. XLVII) : « le poème est inintelligible sans le prologue et l'épilogue ».

ipsis calamitatibus propter causas salutares ab Eliu allatas aliquid praeclarci, idque etiam magis ex illa probatione, quam prologus docet: esse scilicet illas veras probationes, quibus sincera pietas et purissimus Dei amor comprophetetur, et esse pectoris generosi et virtutis celissimae, Deo adhaerere nulla habita commodi temporalis ratione, et tali virtute et fide constanti Deo gloriam tribui praeclararam Deumque tali virtutis documento delectari, diabolum vero calumniatorem et impugnatorem confundi et superare.

Quare liber consolatorius merito dici potest, quo pii in vitae misericordia confortentur et Dei provida cura et sapientia erigantur. Oppugnatione illa daemonis, quam Iobus inscius subit, omnes admonentur fraudis, valetie, inimicitiarum Satanae, quas habet cum omnibus pii, ex quo tempore dictum est ad eum: *inimicitias ponam inter te et mulierem, inter semen tuum et semen illius* (Gen. 3, 15). Est enim generis humani per saecula cursus et historia nihil aliud quam bellum continuum inter Deum et diabolum, inter bonum et malum, eo utique fine eius exitu, quem in Iob cernimus, quem Christus servator in se expressit, cum diceret: *nunc princeps huius mundi cūcietur foras*, quem Paulus Romanis exoptat: *Deus pacis conterat Satanam sub pedibus vestris*, et quem in primordiis generis nostri Deus promisit: *ipsum (mulieris semen) conteret caput tuum*.

II. — Qualem se Iobus in aerumnis praestiterit.

Sollemne est apud recentiores interpretes acatholicos, Iobi mores in disceptatione cum amicis ita describere, quasi Deum apertae iniustitiae, durae crudelitatis ac tyrannidis accusaret, quasi desperatione et furore contra Deum iniustum ageretur, et omnem fidem, reverentiam, pietatem abiiceret (cf. Hirz, Del. Godel in Studien und Kritiken, 1863 p. 297, 308, 313). At falso illos verba quaedam Iobi ad speciem duriora interpretari, in aperto positum est. Nam si Iobus in tales voces blasphemas et Deo maxime iniuriosas prorupisset, si desperatione peccasset, si Dei providentiam et institutum negasset, *Satan victoriatus deo reportasset*. Quod quam absurdum sit, non opus erit pluribus prosequi. Optime enim scribit S. Greg. ad 19, 6: « nam si hunc peccasse in hac voce dicimus, implesse diabolum adstruimus, quod proposuit 2, 5... si peccavit, diabolus de illo quod promisit exhibuit » (M. 73, 1058); et: « quisquis ergo beatum Iob delinquisse in suis sermonibus queritur, quid aliud quam Deum, qui pro illo proposuit, perdidisse confitetur » (M. 76, 250) et: « laudator Iobi Deus succubuisset » (73, 362, etc.).

Hoc igitur, quod in prologo narratur, primum est pro recta interpretatione querelarum Iobi adiutoriorum; sperat enim Satan, Iobum Deo in faciem esse benedictum i. e. Deo valedictum, blasphemis et furore in eum iri inventum, at Deus servi sui fidem et constantiam praedicat, eumque in virtute ac pietate fortiter permansurum affirmat. Unde nisi auctor sacer in Deum satiram scribere voluisse tibi videtur, necesse est fatearis, non posse ex ipsius auctoris mente sensum blasphemum verbi Iobi inesse. Quod ita quasi *a priore* colligitur — et auctoris mens ac voluntas clare expressa summa certe est atque in violabilis interpretandi lex — id ex ipsius Iobi sermonibus facile patet, dummodo consideres: a) quibus ipse clamores et querelas vehementes excusat et ad quem deum finem referat (cf. 6, 5-7, 10, 26, 7, 11); b) quomodo *omnes* iniustitiae vias a Deo removent (10, 3 et seq.); c) quomodo proliferat, humili subiectio cum Deo esse agendum (9, 4-14); d) quomodo Dei *sapientiam* agnoscat, et proinde quam longe absit ab opinione blasphema, Deum crudelitatem et arbitrio regere mundum (12, 13); e) quoties spem suam et fiduciam in Deum praecclare enuntiet (cf. 16, 19; 17, 3, 27, 8). Quae cum ita sint, suspicio illa et clamores *psychologice* interpretari debemus ratione habita doloris, animi commotionis, amicorum reprehensionum et inventionum.

Hanc esse veram interpretandi viam, deum ipso Dei iudicio, quod in fine disputationis profert, clare ostenditur. Nam Iobum *de Deo rectum locutum* esse, Dei voce coram interlocutoribus declaratur (42, 7)¹.

Iam si Iobum a desperatione et blasphemis vindicamus, nullo tamem modo cum ab omni defectu immunem se servasse profitemur. Nam non solum ab Eliu, verum ab ipso Deo de audaciore et arrogantiore loquendi modo et de acri illa cum Deo expostulatione reprehenditur, qua debere a Deo sibi rationem reddi de calamitatibus immisis haud obscure innuerat; insuper iis usus est loquendi formulis, quac alii facile offensione esse possunt; unde reverentiam Deo debitam non semel laesit. Hos naevos ipse Iobus in fine humiliter confitetur, deflet, poenitentia retractat (cf. 39, 34-35; 42, 2-6 — et Dei ad Iobum verba 38, 2; 39, 32; 40, 3).

Ceterum per singula fere disputationis capita advertere potes — et in commentariis id insinuare nobis curae erit, — quomodo Iobi virtus et patientia novis fere experimentis et duris probationibus ex amico-

1. Bone perpendit textum S. Aug.: « ne quis autem in illis verbis forte male intelligens scandalizetur et putaret inutum quidem virum fuisse Iob ante tentationem, in tentatione autem gravi defedisse et lapsum esse in sacrilegam blasphemiam, finitis omnibus sermonibus et ipsis Iob et amicorum eius dicti Dominus testimonium, illos non verum locutos, sicut servum eius Iob ». (In Ps. 103 n. 8; M. 37, 1984).

rum importunitate exerceatur; insuper quo magis sermonum series progradientur, eo planius et apertius ex ipsis suspirii eluet, quantis cruciatibus corporis quot et quanti animi dolores et maiores accedant. Quare Iobus, etsi acerbius quandoque sit locutus, tamen iure merito tamquam insignis patientiae heros ab universa Ecclesia praedicatur.

Nam eius praeconia iam sacra Scriptura annuntiat; eius enim mentio honorificissima fit apud Ez. 44, 4 verbis Domini: *si fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, Daniel et Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas;* Tobi. 2, 12: *hunc autem tentationem ideo permisit Deus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiae eius, sicut et sancti Iob;* Iac. 5, 11: *ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt.* Sufferentiam Iob audistis et finem Domini vidistis. Hisce laudibus consona sunt encomia, quae SS. Patres et scriptores ecclesiastici ei abunde tribuant; ex innumeris pauca quedam proferam: S. Cyprianus: « quid Iob in operibus promptius, in temptationibus fortius, in doloris patientius, in timore submissius, in fide verius? » et: « sic Iob examinatus est et probatus et ad summum fastigium laudis patientiae virtute provectus » (M. 4, 482, 633). Tertullianus: « o felicissimum illum, qui omnem patientiae speciem adversus omnem diaboli vim expunxit, quem non abacti greges, non illae in pecore divitiae, non filii uno ruinae impetu adempti, non ipsis denique corporis in ulcere cruciatu a patientia et fide Domino debita exclusiti, quem diabolus totis viribus frustra cecidit! Neque enim a respectu Dei tot doloribus avocatus ille est, sed constituit nobis in exemplum et testimonium tam spiritu quam carne, tam animo quam corpore patientiae perpetrandae, ut neque dannis saecularibus, neque amissionibus carissimum, nec corporis quidem conficitonibus succidamus. Quale in illo viro ferestrum Deus diabolo extruxit? Quale vexillum de inimico gloriae sue extulit?... Itaque operarius ille victoriae Dei retusis omnibus iaculis temptationum lorica clypeoque patientiae et integratatem mox corporis a Deo recuperavit, et quae amiserat conduplicata possedit » (de patientia, 14; M. 1, 1270). Multis Iobi patientiam laudat S. Basilus (hom. de grat. act. n. 6 — M. 31, 232; epist. I, 2 n. 3 — M. 32, 228; serm. de animi deict. de patientia, M. 34, 1284, 1289, etc.); praecepit S. Chrysostomus: « potius enim duxit maioribus affici cruciarie doloribus innumeraque perpeti mala, quam blasphemia ulla tantorum malorum relaxationem consequi » (M. 48, 936; cf. c. 833), et: « omnem transcenderat virtutem ex omnibus diaboli retibus extractus,

^{1.} Quae verba in textibus gracieis quidem non leguntur, sed S. Hier. ea de chaldaeo archetypo transsumpsisse censendum est, de quo librum verit; nam in versione fideliiter sensum exprimere solet, minime integras sententias adicere.

qui primus et solus tantam fortitudinem demonstravit et omne ferrum et adamantem sua animi continentia praetergressus subnervavit diaboli potestatem » (L. c. c. 500 — cf. t. 49, 26, 43, 66, 69, 270; t. 32, 463, 564, 578, 591; t. 55, 367; t. 56, 452; t. 57, 324, 395); et: « quo plures (diabolus) infligebat plagas, eo valentiorem cernebat; nudatum omnibus pluribus curavit splendere bonis» (t. 57, 214, 492, 354; t. 61, 137; t. 62, 242; t. 63, 478), etc. Magni laudibus eum celebrant S. Ambrosius (de interp. Iob et David 1, 2; M. 44, 799; de Paradiso cp. 2; t. 14, 278; enarr. in Ps. 37 n. 20; t. 14, 1018 et seq.), S. Augustinus (in Ps. 29; t. 36, 220; in Ps. 30 c. 253; in Ps. 34 c. 327; in Ps. 47 c. 339; in Ps. 93; t. 37, 1207; in Ps. 97 c. 1253; in Ps. 103 c. 4383; in Ps. 120 c. 1612), S. Hieronymus, qui eum appellat « exemplar patientiae », qui cum dicit « invictam tenuisse patientiam », etc. (cf. ep. 53; M. 22, 543; ep. 39 c. 471; ep. 108 c. 876; ep. 118 c. 961 etc.), S. Athanasius: « fortior erat athleta temptatione » (M. 27, 1343), Didymus (M. 39, 1120 et seq.), S. Hilarius (in Ps. 68 n. 5; M. 9, 473; in Ps. 118 c. 537, 562; cf. t. 10, 723); inter alia eum vocat « passionum humanum gloriosum et beatum victorem — de hoste legis triumphantem », S. Zeno (l. 1 tract. 7; M. 44, 317; l. 2 tract. 13; c. 439, 441 « o felix vir, qui mira patientia Deum promeruit, diabolum vicit, sanitatem recepit »), S. Prosper (cont. coll. 13; M. 31, 256), Prudentius (Psychom. v. 163-170; M. 60, 36), S. Paulinus Nolanus (ep. 14; M. 61, 224), S. Fulgentius (ep. 2 n. 46; M. 63, 346): « beatus fuit in corporis sospitate, sed beatior est factus in vulnera; beatior etiam in acervo squaloribus pleno quam in palatio marmoribus adornato », Cassiodorus (de div. inst. 1, 6; M. 70, 4118), S. Gregorius (moralia in Iob. fere per totum; M. 73 et 76), S. Isidorus (de ortu et ob. P. cp. 24; M. 83, 136), Rhabanus Maurus (de universo, l. 5 ep. 3; M. 411, 412), Petrus Blesensis (Compendium in Iob; M. 207, 807); hisce anumera Iobi commentatores, totidem eius laudatores virtutisque praecoxes, quos postmodum recensimus. Unde dicere possumus in Iobi laudem et commendationem totam Ecclesiam¹ Spiritu Sancto duce conspirasse; quare nefas est interpreti catholico cum desperationis et blasphemiae insimulare, quod quam inconsiderate fiat, etiamsi solum regulae sanac hermeneuticae spectentur, in commentariis ostendimus.

^{1.} Id brevissime ex martyrologio Romano Gracorumque menologio demonstratur; ibi die 10 maii legitur: « in terra Ius sancti Iob prophetae, admiranda patientiae viri ». In menologio vero Basili Imperatoris Porphyrogeniti die 6 maii haec habentur: « hunc (beatum Iobum) Dei testimonio iustum appellatum expedivit diabolus, ut affligeret. Cum autem Deus illum magis gloriosum reddere, tradidit eum diabolo, qui eum... in sterquilinium deicet. Verum sanctus cum omnes tentationes sustinuisse et in omnibus Deo gratias egisset, diabolum pudore affecit » (M. 117, 440).

III. — Quis sit libri auctor; quae Iobi res gestae.

Rem quam maxime incertam aggredimur. Id iam patet ex brevi opinione conspectu quem subiiciamus. Primo enim *Iobum* ipsum suum componuisse librum aliqui statuerunt; ita S. Ephraem, Origenes (c. Cels. 6, 43; M. 11, 1435), S. Gregorius M. (M. 75, 517), Albertus Magnus (testo Gordono), Rupertus Tuifensis (cf. M. 168, 962), Pineda, Cordeius, Sa, Mariana, Gordonus; alii vel *Iobum velanicorum eius* (ita Anonymus graecus in commentariis olim Origeni adscriptis; cf. M. 17, 373; Rob. Lowth, de sacra poesi, praelect. 32), vel *Elii* auctores esse volunt (Lightfoot, op. ed. Leusden, Ultrai. 1699, I, p. 24; Rosenmüller ad 32, 2). Tum alii plures *Moysen* auctorenum assignant: Philippus (ad ep. 3; M. 26, 624), Methodius (M. 103; 1145), Barhebraeus (scholia in Iob, syriace ed. Kirsch in Clrestom. syr. adorata a G. H. Bernstein p. 186), Caetanus, Sanctius, Huctius, Tostatus, Eugubinus (cf. apud Pinedam, com. I p. 6); alii *Salomonem*; ita S. Gregorius Naz., Polychronius, Spanheim, quos vide apud Calmet (in librum Iob. Proleg.), qui hanc sententiam approbat; *Isiam* sibi visus est deprehendisse auctorem Codurcus; *aliquem ex Idumaeis* Grotius; denum librum post redditum ex Babyloniam esse conscriptum, ex Theodoreto Mops. afferit Barhebraeus l. c. (Theodoreti Mops. sententia legitur M. 66, 697).

Neque recentiorum hac in re concors est opinio. Deest enim omnino indicium certae eiusdem traditionis, ita ut ex una libri indeole et discordi genere res sit diuidicanda. At neque ex istis aliquid certi colligi potest. Nam res gestae in libro Iobi non commemorantur ullae, ex quibus temporis conjectura fieri posset, et quod aliqui ex pauperum et oppressorum sorte descripta tempus exiliis colligere voluerint (ita Schaefer, Vatke apud Welte, Das Buch Job, p. XIX; et Hitzig, Das Buch Hiob)¹, quam maxime arbitrarium est, cum tales vicissitudines et iniuriae, quales in libro Iobi proponuntur (cp. 12, 24, 30), ubiqui terrarum et omni aetate occurrant. Aequa incerta sunt, quae ab aliis erui posse creduntur: Ewald et alii ex infortiis tempus Manassis conjectant; Hirzel ex rebus Aegyptiacis tempus Joachaz regis eiusque in Aegyptum abductionis; Stielke ex hostium impetu descripto tempore.

¹. Hitzig auctorem censem fuisse Ephraimitam, cui destructo regno Israelitico libri Iobi consilium, obortum sit; Iohann esse prosopopaeam quandam populi Israelitici; sed nemo non videt, quantae stupiditatis, arroganiae, vesaniae ille Ephraimita fuisse censendum sit, qui populum Israelem *innocentem* a Deo esse afflictum sibi persuadere potuerit. Hoe unum sufficit ad fictionem illam eiusque conjectaria evertenda.

pus bellorum inter Assyrios, Chaldaeos et Iudeos, etc. (cf. apud Delitzsch com.); Renan tempus prophetarum Amos et Osee.

Ex artis poeticae sublimitate, magnificentia, splendori illorum opinio satis commendatur, qui librum *aetati aureae poeseos hebraicae* i. e. tempori Davidis et Salomonis attribuunt (cf. Welte, Delitzsch, Zschokke in com.). Ea est enim stili elegantia, rerum variarum tractatio amplissima, argumenti dispositio grandis et conformatio ad omnem perfectionis apicem limata, ea est desceptationis varietas, profunditas, ea morum motuumque animi explicatio, descriptio, ea demum sapientiae studii inquisitio, rerum naturalium et areanarum perscrutatio et explicandi facilitas et ubertas, quae in aurea aetate poeseos, quae tempore Salomonis in rerum illa conditione florentissima adfuisse prorsus exspectatur. Accedit, quod libri Psalmorum, Proverbiorum, Isaiae, Ieremiæ, Baruch haud pauca contineant, quae ex Iobi libro deprompta vel ad eum conformata et expressa esse omnino videntur¹. Iam quae huius consensus causa censenda est? Fieri sane potest, ut duo scriptores iisdem doctrinis imbuti easdem etiam quandoque dicendi formas, imagines proferant ita, ut inter se minime dependant; at si talia frequentius cernantur et inter se prorsus cognata apparent, unum ab altero haussisse vel alterius libri lectione tintillum esse et quasi coloratum iure supposueris. Id vero omni dubio caret, si loci ita inter se sunt similes, ut Iob 3, 3-10 et Ier. 20, 14-17, Iob 40, 18 et Ier. 20, 18. Iam quis alterum imitatione expresserit, nemo in dubio relinquì opinabitur. Ieremias enim aliorum verba et vaticinia frequenter solet in suum convertere usum (cf. vaticinia de Moab cp. 48, de Babel cp. 50, cum Isaiae oraculis cp. 16, 13, 21 — cf. Scholz, Schneidler comment. in Ier.): « Iobeidos tamen auctorem ab alio quidquam mututatum esse, quo suum opus exornaret, quis exspectabit a tali poeta, cuius omne reliquum carmen tot tantisque propriis virtutibus eluet, ut sunt argumenti dignitas, apta digerendi ratio, sententiārum sublimitas, eruditio pompa, ingenii fecunditas » (Ros.)².

Alii temporis posterioris indicium, deprehendisse sibi visi sunt in linguae indeole ad Chaldaismum et formas aramaizantes vergente (cf. Ros.). At recentiores hanc rationem merito repudiant. Nam linguae hebr. historiam variamque aetatem minime ita perspectam habemus, ut verba verborumque formas secundum temporis rationem metiri et diuidicare possimus; insuper multa quae in cognitis dialectis servan-

¹. Cf. v. g. Iob 14, 5 et Is. 40, 6, 7; Ps. 36, 2; 39, 6, 7. — Iob 15, 7 et Prov. 8, 25. — Iob 15, 35 et Is. 39, 4; Ps. 7, 15. — Iob 21, 22 et Is. 40, 14. — Iob 9, 8 et Is. 44, 24. — Iob 12, 24 et Is. 40, 23. — Iob 12, 17, 20 et Is. 44, 25. — Iob 3, 2 et seq. et Ier. 20, 14 et seq. — Cf. Del., § 6. — Iob 19, 24 et Ier. 17, 4. — Iob 21, 19 et Ier. 31, 29; Ez. 48, 2. — Cf. Hirz. Einl. 6, Hitz. Einl. XLI, XLIV. — Baruch 3, 14-38; Iob 28.

tur, antiquioris linguae propria esse hodie facile concedunt omnes; unde fit, ut formae aramaizantes nullo modo acetatem posteriorem per se prodant (cf. *Herbst-Welte*, Einl. in das A. T. II, 2, p. 193; *Kaulen*, Einl. in die h. Schr. I, p. 247, 253).

Certum est ea, quae in prologo (cp. 1, 2) et epilogo (cp. 42) propo-
nuntur, ab auctore s. tamquam res generatim vere gestas narrari¹. Id enim iam narrationis modus adeo distinctus et rebus singulis inhae-
rens nativa sua simplicitate suadet; id vero potissimum Iobi in aliis
locis s. literarum mentio honorifica. Si res per modum *parabolae* pro-
poneretur, i. e. si narratio esset *ficta*, iure merito nominum rationem
ad singulorum partes accommodata exspectares. Sed interlocutorum
nomina cum certa et ad rem spectante significacione careant,
rem generaliter veram narrari suo quoque modo suadent.

Erat igitur Iobus vir inter *Arabes* ditissimus (cf. comment. ad cp. 1). Vixit extra Palaestinam, Dei veri notione et cultu imbutus. Cum adeo longaevus describatur (42, 16), et ipse, uti Patriarchae facere solebant ante legis sinaiticae promulgationem, sacrificia offerre dicatur, hand immerito cum ante tempora mosaica vixisse plerique censem. Sedulo quoque s. auctor in ipsa disceptationum serie omnia evitat, quae le-
gem mosaicam vel peculiares Israelitarum institutiones spectent. Interlocutores nominibus Dei utuntur generalibus illis, quibus Dei po-
tentia eiusque ad omne hominum genus mundique fabricam habi-
tudo exprimatur **אֵל**, **אֱלֹהִים**, **אֱלֹהֶיךָ**; peculiari nomine **יְהֹוָה**, quo arcita ad populum electum necessitudi et supernaturalis Dei foederis ineundi
ratio est consignata et consecrata, non utuntur, nisi 12, 9, quo in loco
forma quadam dicendi *proverbialis* cernitur, et 28, 28 in aliquibus editionibus, ubi tamen lectio minime constat, dum plerumque **יְהֹוָה**
fertur et LXX **Yερεῖον** vertunt.

Appendix quadam ad graecam libri versionem, quae etiam apud Theodotionem et in veteri latina versione legitur (minime vero in hebr. et ideo a S. Hier. in nostra vulgata omissa est), accuratiorem Iobi textit genealogiam: « hic•interpretat de syriaco libro in terra quidem habitasse Ausitide, in finibus Idumeae et Arabiae et erat ei antea nomen Iobab; et accepit uxorem Arabissam, genitique filium, cui nomen erat Ennon. Erat autem ipse filius quidem Zarae de Esau filius filius, de matre vero Bosram, ita ut sit quintus ab Abraham. Et hi sunt reges qui regnaverunt in Edom, in qua et ipse regnavit

4. Ceterum numeros rotundos non sine artificio quadam efferi, satis probable videtur. *Septem* filios, *tres* habuit filias; *septem* milia ovium, *tria* milia camelorum; milia boves et numero *dimidiato* asinas quingentas. Post cladem vixit annos 140 i. e. numerum ex *septuagenario* *duplicate*.

regione: prius Balaac filius Beor, et nomen civitatis eius Den-
naba; post Balaac autem Iobab, qui vocatur Iob². Sed nimis apertum
est, similitudinem illam, quae in *graece* nominibus *Ιωάβ* et *Ιωάζ*
cernitur, hanc peperisse genealogiam apud eos, qui Iobi mentionem
in Patriarcharum historiis non fieri nullo modo sibi persuadere poter-
rant. Verum similitudo illa fallax in veris nominibus *Ιωάβ* et *Ιωάζ*
(cf. Gen. 36, 33; 1 Chron. 1, 44), uti in libris historicis hebr. leguntur,
minime appareat; reliqua ex genealogia Iobab desumpta et cum rebus
in prologo Iobi traditis coniuncta atque commissa sunt. Id autem
additamentum satis ex parte esse vetustum, ex eo eluet, quod iam
apud *Aristaeam* eius rei explicita mentio fit, uti ex Alexandro Polyhi-
store Eusebius refert (Praep. Ev. 9, 25; M. 21, 728); attamen ne in
Ecclesiae graeca quidem omnium approbationem sibi vindicare potuit;
notat enim *Ol.*: « dicunt nonnulli (*τοις*), non esse sacrae Scripturae
(illa verba), sed libro perperam adscripta (*παρεγγεγραφθείσαι*) », quam-
vis ipse huic indicio non acquiescat: « nos vero cum in omnibus grae-
cis exemplaribus librum sic scriptum invenerimus, ita omnia quae in
eo scripta sunt recipimus, prout a Patribus nobis tradita sunt » (M.
93, 460)³. Verum explicite reicit S. Hier.: « male quidam aesti-
mant Iob de genere esse Esau; si quidem illud quod in fine libri ip-
sius habetur, *eo quid de syro sermone translatus est et quartus sit ab*
Esau et reliqua, in hebreis voluminibus non habentur » (quæst.
hebr. in Gen. ad 22, 20; M. 23, 971). Ipse Iobi genus Hebraeorum op-
piniones secutus refert ad *Nachor*: « primogenitus Nachor fratri
Abraham de Melcha uxore eius filia Aran natus est Us (Hus), de cuius
stirpe Iob descendit, sicut scriptum est in exordio voluminis eius:
vir fuit in terra Us » (l. c. et c. 994). Regionis igitur nomen hanc op-
pinionem peperit. Eandem proponunt *Phil.* (ad 1, 1), *Isidorus*, *Rupertus*,
Rhabanus, etc., (quos vide apud *Pin.*). Prioris sententiae sub nomine
Iulii, Joannis (Chrys.), et Epiphanius etiam *Barth.* meminit; deinde aliam
affert, quam Asaph, sacerdos hebr. et frater Esrae et Arud Canaanaeus
(cf. Assemani, Bibl. or. II, p. 313) proponunt: Iobum (Iobab) esse filium
Ioctan, filii Heber, filii Sale, filii Arphaxad, filii Sem, filii Noe (cf. Gen.
10, 29); praeterea aliae sunt aliorum conjecturae, uti fieri solet in re
plane incerta.

Ad priscam illam Patriarcharum acetatem referendam confert quoque

1. Ita quidem textus versionis antiquae, prout habetur apud *Sabatier*. (Bibl. s. vers.
aut. I, p. 908). Ceterum ipse iam adnotavit textum hunc in quibusdam differre a græco;
hac præcipue notanda sunt: ἦ δὲ αὐτὸς πατὴρ μὲν Ζερέ (ex cod. vatic.; Ζερέ ex alex.).
πατὴρ δὲ Βοσρέος (vel Βοσρός), ut habet cod. alex.

2. Eundem sententiam testimonio multorum Patrum persuadere nifiter *Pin.* ad 4, 4;
et *Natalis Alexander* (Hist. eccl. t. I, dissert. 13, prop. II).

In Iob. — 2.

mentio נְפָשָׁת (42, 11; Gen. 33, 19; Ios. 24, 32) et illorum tantum instrumentorum musicorum, 21, 12; 30, 31, quae iam in Genesi (4, 21; 31, 27) inveniuntur¹.

Certum quoque videri potest, inter Iobum ulcere afflictum et amicos verba esse conserta de tanti mali causa et origine in eam ab unoquoque fere sententiam, quam auctor refert; ipsam vero disceptationem qualēm eam legimus, argumentorum seriem, elocutionis vim et ornatum ad s. auctorem esse referendum, facile omnes concedent. Nam « quis putet Iobum in summis corporis et animi doloribus carmina ad uxorem et amicos fadisse, aut ipsos vicissim virum tot malis oppressum versibus esse allocutus » (Huetius, de dem. Ev. in libr. Iob; Alex. Nat. l. c. p. 249)? Praeterea sermo adeo comptus, sublimis, tantis dicendi luminibus distinctus a familiari colloquio prorsus alienus est; quare bene Vav.: « si cui videtur argumentum, quod omnino subest, vel amplificatum esse oratione, vel poetice depictum, vel tractatum quoque modo figurate, non invitus concesserim; quod res ipsa manifeste evincit; neque enim credo, ut cetera omittam, miseri dum lugent, sic ordinatē lugent et artificios, ut lascivire in malis et ornare miserias velle suas videantur; neque disseruerunt inter se versibus Iobus atque amici, aut cum iisdem egit Deus oratione ita vincta ».

A capite tertio librum versibus esse descriptum, eosque stichis iambicis heptasyllabis contineri, nuperrime Dr. Bickell, qui non sine ratione verum Hebraeorum metrorum genus se invenisse gloriari potest, amplissime versibus ex metri reguli descriptis luculentiter demonstravit; cf. Carmina vet. Test. Oeniponte 4882 — de eadem re cf. G. Gietmann S. I. de re metrica Hebr. Friburgi Br. 1880; praesertim a p. 42 enarratio metrica libri Iob; in quibus libris regulaque quoque artis metricae Hebr. magna cum rei verisimilitudine expenduntur, ex Syrorum gentis cognatae more derivantur, omniumque carminum vet. Test. metrica analysi et descriptione illustrantur.

IV. — Qui librum Iob commentati sint.

Cum omnis versio simul sit aliqua textus commentatio, primo pauca de antiquis versionibus, quibus in textus explicacione usi sumus, dicenda sunt.

1. S. Ephraem scribit eum annis mille septingentis viginti quinque ante Christum vivisse (in liberum Iob; op. ed. P. Benedictus S. I. t. II, p. 2); in greco menologio Bisili Imperatoris Christi Incarnationem praecessisse diecut annis mille nonagesitis viginti quinque (M. 417, 440); alii, quos Barth. etiam commemorat, cum aequaliter faciunt Iacobum Patriarchae, alii Moysi, etc. Variorum opiniones etiam refert Pin.

Versio Graeca, quae communi nomine vel Alexandrina vel septuagintaviralis (LXX) vocatur, orta videtur medio saec. 2 a. Chr. ita, ut ad tempus posterius Noeldeke iudice nullatenus referri possit (cf. Fr. Bleek, Einl. in das A. T. 3. ed. a Kamphausen p. 769). Textum originalē saepē bene exprimit; saepē vero etiam ab eo recedit; difficiliora quedam esse penitus omissa, iam Origenes et S. Hieronymus adnotarunt. Est magni momenti, utpote testis antiquissima textus hebrei (cf. G. Bickell, de indole ac ratione versionis Alex. in interpretando libro Iobi, Marburgi 1863).

Hanc *gracem* fideler exprimit *vetus latina*, quae olim in Ecclesia latina legebatur, quam S. Hier. curis novis ad textum graccum exigit ita, ut notis criticis, virgulis scil. et stellulis, eius ad hebr. textum habitudinem simul illustraret; « rogo, ut ubicunque praecedentes virgulas videritis, sciatis ea quae subiecta sunt in hebr. voluminibus non haberis; porro ubi stellae imago fulserit, ex hebr. in nostro sermone addita » (præf. in liberum Iob si aut fiscellam). Hanc Iobi emanationem S. Augustinus valde approbat (cf. M. 22, 833); legitur M. 29, 61-144.

Ex aliis versionibus graccis Aquilae, Theodosianis, Symmachi non existant nisi fragmenta pauca, quae tamen saepius ad textum illustrandum vel veram lectionem stabilendam utilia sunt; multa afferit Olympiodorus (M. 93); collecta sunt in M., 16 a Hexaplorum quae supersunt c. 289-368 et in opere a Field edito, *Origenis Hexapla quae supersunt Oxonii 1871-1875*, II, p. 4-82.

Existat Paraphrasis Chaldaica vel Targum (Chald.) in liberum Iob, de cuius tamen actate certi quid statim nequit; non desunt, qui illam ad tempus et patriam Jonathan ben Uziel, Hilleli discipuli, et proin ad tempus a. Chr. referant (cf. Zunz, Gottesdiensstl. Vortrage p. 64; Haevernick, Einl. in d. A. T. p. 400; de W. Schrader, Einl. in d. A. T. p. 129); in locis dubiae lectionis vel interpretationis cum utilitate consultatur; prostat in Polyglottis Londiniensibus, ed. Walton, t. 3. p. 2-87.

Saeculo 2 p. Chr. orta est versio Syriaca, quae plerumque satis fideliter textum hebr. sequitur, quandoque etiam proprius ad LXX accedit. Prostat in Polygl. Londin. l. c. et edita est a Lee, London 1823.

Inter omnes vero versiones omnium iudeo (etiam acatholicon, cf. Del. § 12) palmam sibi vindicat ea, quam S. Hier. ex textu hebr. adoravit et quam in vulgata nostra legimus. Eam instituit a Iudeo quadam praecopere adiutus; « memini me ob intelligentiam huius voluminis Lyddaeum quandam praecoporem, qui apud Hebraeos primus habeti putabatur, non parvis redemissis nummis, cuius doctrina an aliquid profecerim nescio; hoc unum scio non potuisse me inter-

pretari, nisi quod ante intellexeram » (praeaf. in Iob *cogor*); interpretandi difficultatem optime perspexit : « haec autem translatio nullum de veteribus sequitur interpretum, sed ex ipso hebraico arabicoque sermone et interdum syro nunc verba, nunc sensum, nunc simul utrumque resonabit. Obliquus enim etiam apud Hebreos totus liber fertur et lubricus, et quod gracie rhetores vocant ἐγγυατορέως, dum qui aliud loquitur aliud agit, ut si velis anguillam vel murenum strictis tenere manus, quanto fortius presseris, tanto citius elabitur » (l. c.). Hanc versionem multum prae vetere praestare, bene iam perspexit S. Greg. qui eam plerunque in suis expositionibus sequitur et suo exemplo plurimum contulit, ut demum sola in Ecclesia latina legeretur. Ex ipso commentario patebit, quam multis in locis S. Hier. optime textum hebr. sit assuetus; in pluribus eam reliquis versionibus esse anteponendam, ut quae sola verum expresserit sensum, demonstrabimus; in aliisque ab ea esse recedendum docehimus. Neque hoc mirum est, cum S. Hier. ipse opus suum non omnibus esse absolutum numeris testatus sit; id potius admiratione dignum est, quod tam raro in vertendo erraverit.

Iam ad ipsos veterum commentarios recensendos transeamus. Primo occurunt *Origenis selecta in Job*; pauca sunt fragmenta ad cpp. 1, 19, 20, 21, 27, 32, 35, 40, 41; excusa sunt apud M. 42, 1031-1030. — Huc statim adscribendus *Anonymi in Iobum commentator* (An.), qui olim sub Origenis nomine ferebatur; eius tamen non essem probavit *Huetius*; tria tantum capita priora libri Iob complectitur; mira quadam verborum conspiciebus est et rerum diffusissima consideratione; M. 17, 371. S. Ephraem Syrus explanationem, vel potius scholia quedam scripsit in Iobum; syriace edidit et latine satis fidelierte vertit P. Benedictus S. I.; habentur in operum editione t. II, p. 1-20 (Roma 1740).

Patrum græcorum commentationes complectitur *catena*, quae a Niceta, Heracleensi Episcopo, saeculo XI exeunte concinnata est et 24 Græciae doctorum explanationibus contexta; illam edidit in latinum translatam P. Comitolus S. I. (Lugduni 1386 — Venetis 1387); locupletiorum una cum textu græco edidit Patricius Iunius, Londini 1637. Pleraque Nicetas de prompsit ex Chrysostomo, Polychronio et præcipue ex Olympiodoro. Iuvat aliqua accuratius indicare.

Pauca quedam ex ea de prompta sunt S. Athanasii fragmenta; M. 27, 1343-1348.

Item *Didymi Alexandrini* (*Did.*), quae usque ad 21, 3 pretenduntur; M. 39, 1119-1134.

Multo plura exstant S. Chrysostomi (*Chrys.*); M. 64, 505-636; quamvis magis oratoria sint præsertim ab initio, tamen utilia etiam interpreti

inveniuntur. Quam maxime vero interpreti inservit *Olympiodorus* (Ol.), qui singulis capitulis bonam *Protheoriam* præmittit et versus singulos nitide ac studiose, saepe feliciter, explanat; habet M. 93, 13-169, ubi multa etiam ex *Polychronio* adscripta sunt.

Apud latinos Patres sane pauciora adsunt, quae etiamnum ab interprete minime sint negligenda. Habentur quidem S. Augustini annotationes in Iob (M. 34, 823-886), quae veterem lat. versionem sequuntur, sed cum fere solas allegoricas applicationes continant, interpreti parum utiles sunt. De his Sanctius ita iudicat : « eas ipse S. Aug. parum probat, aut potius retractat et damnat; et pene suas esse negat, cum scripta fuerint parum accurate et excidisse potius invito auctore quam ab illo in lucem publicumque conspectum prodiisse videantur. Quare in Augustino Augustinum agnoscere non liber » (cf. S. Aug. retract. lib. 2, ep. 43; M. 32, 633).

Ferebantur olim commentarii sub nomine S. Hieronymi, qui variis cum additamentis etiam quandoque in Ven. Bedae operibus exhibebantur. Plerique illos attribuunt *Philippo* (*Phili.*), S. Hieronymi discipulo; quamvis allegorica sat multa exhibeant, tamen sensum quoque literalem saepius accurate illustrant; M. 26, 619-802; cf. de iis commentariis diatriben t. 23, c. 4103. Quae vero fertur *expositio interlinearia libri Iob* (*exp. in.*), fere non est nisi ex istis commentariis derivata; M. 23, 1407-1470. Praeterea ibi c. 1470-1480 leguntur quaedam alia fragmenta ex commentario quodam, quem pro genuino S. Hier. Meibomius haberet voluit, quae tamen opinio statim explosa est, quam primum pauca quaedam specimen interpretationis prolatas sunt.

Insignes sunt mole, varietate ac subtilitate doctrinae dogmaticae, moralis, pastoralis, asceticae, miranda prorsus ingenii vastissimi fecunditate *Moralium libri S. Gregorii Magni*, sive *expositio in librum b. Iob* (M. 73, 509-1162 et 76, 9-782). Sed licet in vastissimo hoc opere pro variis s. Theologiae disciplinis multi ac reconditi thesauri inventiantur, tamen pro libro Iobi *expositione*, cum S. Doctor sensum literalem furtim tantum et saepe omnino non explanet, solummodo pauca in interpretis utilitatem derivari possunt. Hoc iam iudicium tulit Sanctius : « de Gregorio id dico, quod negare potest nemo, gravissimos edidisse commentarios divinum aliquid ubique spirantes; in quibus facit mirificam tanti Doctoris sanctitudinem agnoscere et admirabilem de virtutum vitorumque natura, de religionis studio, religiosoque progressu doctrinam. Sed cum id spectet magnus Doctor, non adeo curavit, commentarii ut essent literae tenaces. Atque ideo non magno mihi fuerunt subsidio, qui id curavi maxime, ut germanos e litera sensus cruerem ».

In Iobi expositione allegorica vestigia S. Gregorii presse sequuntur ita, ut fere excerpta solum aliqua ex ipso exhibeant: *Glossa ordinaria* (M. 413, 747-840); *S. Bruno* (*Br.*), Astensis, Abbas Montis Casini et Episcopus Signiensium; legitur eius *expositio in Iob* M. 164, 531-696; et *Rupertus*, Abbas Tuitiensis (*Rup.*), *super Iob commentarius* legitur M. 168, 963-1196. Prae hisce vero multum excellit *S. Thomas Aquinas*, qui in sua *expositione* sensum literalem optime consequitur, subtiliter et ingeniose deprehendere et enucleare studet rerum argumentorumque seriem ac nexus et saepè prorsus feliciter ac luminose explicat. Quos hucusque recensui latinos interpres, impune omittere quis potest et sine ullo expositionis damno, at *S. Thomam* sedulo consulat, qui unus in Iobi expositione omnes praedecessores quam maxime superat; haec iam est eius laus praecepit, quod unam literalem explanationem iure consistere sua explanatione contra allegoricos illos vindicaverit.

Ex oriente circa idem tempus commemorandus est *Gregorius Barhebraeus* (*Barb.*), qui Abulpharagius ab Arabibus vocatur, scriptorum Iacobitarum facile princeps, patria Melitensis, patre Aaron medico natus anno 4226, ex quo *Barhebraei*, h. e. Iehraei filii cognomen traxit (cf. *Assemani*, Bibl. or. t. II, p. 244). In eius *Horreo mysteriorum*, in quo expositionem et correctam lectionem s. Scripturae collegit (cf. l. c. p. 272), inveniuntur etiam notae quaedam vel scholia in Iobum, quae *Kirschius* in *Chrestomathia syriaca* ex codice Bodleiano descripta syriace edidit (cf. editionem a *Bernstein* adornatam p. 186-210); multa textus syriaci lectionem spectant, nonnulla etiam in utili textus explicationem derivari possunt, quae suis locis indicare nobis eo magis curae fuit, quia haec scholia apud nullum Iobi interpretem allegata vel adhibita invenimus.

Ex illis, qui *postillas*¹, componerunt, sufficiat unum nominasse *Nicolaum de Lyra* († 1340), qui sensus literalis expositioni multam et saepè non inutili curam impedit; multa ex *S. Thomae* commentatoris in suis transtulit. Post sensum literalem textum *moraliter* exponit. Singulari interpretandi genere notus est *Thomas de Vio Cardinalis* et Episcopus *Caietanus*; ipse linguae hebr. ignarus textum ab aliis sibi propositum enucleare studuit secundum sensum literalem, idque non raro feliciter praestit, saepè tamen in coactas ac subtiliores explanations abit; prodierunt *Commentarii* in librum Iob Romae 1535, Lugduni 1539, etc. — Commemoranda est Hieronymi *Osorii*, Episcopi Silvensis († 1580) *Paraphrasis in Iob*, quam quidem videre non licuit;

1. Etiam *Albertus Magnus* scripsit *Postillas super Iob*, quae in codice ms. bibliothecae Mediceae existere dicuntur; cf. *Quetif* scriptores ord. Praed. I, p. 179.

at si ea ratione est conformata, ut eiusdem *Paraphrasis in Isaiam*, valde erit commendatione digna; omnino recte *Du Pin* de eo: « Theologiae studiosi cum fructu Osorii legent opera, quo discant apte eloquenterque dicere atque scribere », et addit *Calmet*: « totus est in indagando sensu et connexione » (cf. *Hurter*, Nomenclator literarius I, 38).

Neque omittenda est *Franc. Titelmanni*, O. Min., Theologi Lovaniensis, *Elucidatio paraphrastica* in Iobum, quae Antverpiæ saepius (1547, 1550, 1553, 1566) et Lugduni 1554 prodit. Hebraicæ ac Chaldaicæ linguae notitiam ad explanationem adhibuit *Augustinus Steuchus*, *Eugubinus*; scripsit *Enarrationes in librum Iobi*, Paris. 1578; Venet. 1591, 1601; multa ex eo refert *Pineda*. Multum laudatur *Didacus de Zuniga* (etiam *Stunica*, *Estunica*), O. Erem. S. Aug. Salmanticensis († 1589); edidit *Commentarium in librum Iob*, quibus triplex eius editio vulgata latina, hebraea et greca, nec non et chaldaea expllicant, inter se conciliantur et precepta vita cum virtute colendae moraliter deducuntur. *Toleti* 1584. Notat *Nic. Antonius*: « quod genus et concilium scriptoris nemo ante id tempus fuerat secutus » (Bibl. hisp. nova I, 325); laudatur *Stunica* etiam propter sermonis latini puritatem (cf. l. c. 324 — *Hurter* l. c. I, 157). Commentarios in librum Iob « doctissimos » scripsisse ab Antonio Daza perhibetur *Franc. Orantes* (*Horantius*) O. Min. Episcopus Ovetensis († 1584 — cf. *Antonius* l. c. I, 432). Feruntur quoque *Lectiones in Iob* (Rome 1617), quas *Tuccius* Lucensis, protonotarius apostolicus edidit. Sed longe praestantissimi sunt et stupenda eruditione referti *Ioannis de Pineda* S. I. *Commentariorum in Iob libri tredecim*; voll. 2 Matriti 1597-1601; *Coloniae Agrip.* 1600-1603; *Hispali* 1602 etc. *Pineda* (*Pin.*) aliorum expositiones studiose refert, subtiliter perpendit et excutit, dein ad verba textus, loquendi modos, mores antiquitatis etc., elucidanda ex innumeris pene scriptoribus plurima profert et eruditissimas digressiones inserit. Plurimum laudis ei ab ipsis acathofis tribuitur; ita v. g. *Schultens* (Praef. comment. in Iobum) scribit: « completissimum Pineda dedit commentarium, in quo omnes fere veterum et recentiorum e communitate praesertim Romana explications summo iudicio et ordine percensuit atque exactissima trutina pensavit » et *Delitzsch* opus vocat eruditione stupenda conscriptum et etiam a protestantibus usu et admiratione habitum¹ (cf. *Antonius* l. c. I, 760 — *Hurter* l. c. I, 608). Pinedae commentatoris omnino dignus est, qui hodie quoque assidue volvatur.

1. Ein staunenswerth gelehrtes Sammelwerk, auch protestantischerseits benutzt und bewundert; Einl. § 12.

Minoris quidem molis est, at explicacionis methodo, claritate, solitudo plurimum commendandus est commentarius in I. Job, quem condidit Caspar Sanctius (Sanchez) S. I., Lugd. 1623. Feliciter et ingeniose praestitit, quod sibi proposuit : « id curavi maxime, ut germanos e litera sensus eruerem; quod fecerunt alii item in hoc saeculo, quibus habendas sunt gratiae, quod rem tentaverint non adeo expeditam ac facilem et ab aliis pene omnibus ad haec usque tempora derelictam ». En quanti literalem explicacionem aestimatae amque in Iob a veteribus neglectam dolet ! Virum multis ac bene meritis laudibus cumulat Antonius l. c. p. 332.

Ad idem tempus referuntur : *Enarrationes* in Iob, quas edidit Iacobus Iansonius, Iansenii magister et Baii amicus, Amstelodamensis, Lovani 1623, 1643 (cf. Huter l. c. I, 627); *Exercitationes* in I. Job Pictavis 1628 edidit Henr. Lud. Castanaeus (Chasteigner de la Roche-Posai), in diversis locis Abbas, dein Episcopus Pictaviensis, famosus Sanctegranus amicus et protector (cf. Huter l. c. I, 802). Quid sibi Iacobus Bolducius, O. Cap. Parisiensis proposuerit, operis titulus indicat : Commentaria in librum Job, quibus praemissa hebrei idiomaticus accurata versione eiusque per brevi paraphrasie variae cum editiones tum lectiones cum Vulgata collatas expenduntur, nec non idiotismi, phrases et singula textus vocabula potissimum hebreia diligentissime explanantur ex iisque omnibus genuinis ac primariis literae sensus tandem eruir; Parisiis 1638 tomis duo in f. Verum quidquid habet boni et erudit et solidi, id (iudice Schultens) Pinedae debet; certum non raro opinionum novitatem capit et ad peregrina ac insolita placita comprobanda proprio genii pondere feritur et s. Scripturam saepe ad inauditum sensum detorquet (cf. Huter l. c. 803).

Meritas sibi laudes comparavit Balthasar Corderius S. I. Antverpiensis; *Job elucidatus* prodit Antverp. 1616, 1656 etc., et iterum excusus est a Migne: Scripturae sacrae *Cursus completus*, Parisiis 1839 in t. 13 et 14. Tale ibi (t. 13, p. 221) fertur iudicium, quod veritate niti Welte omnino vere affirmat : « quidquid probatissimi ante commentatores et praeceps eruditus Pineda in Job elucubraverant, sedulo lustraverant Corderius; quidquid verae scientiae sanacque criticis in iis sparsum erat, peritus elicuit ac suum fecit »; et revera saepe valde dilucide textum explanat, graecas versiones et etiam textum hebr. in subsidium adhibet; practerea vero in id sedulo incumbit, *interpretis* munus longe praetergressus, ut spiritales doctrinas et asceticas institutiones elicuit easque Patrum sententias « in gratiam concionatorum » (ut ipse ait in praef. ad lect. fusius subinde ac uberior explanet. Parte Antverpias 1661 evulgavit *literalem elucidationem* in Job Henricus de Longhem O. S. Franc. (cf. Huter I, 793). Merito commendandus

est *Iobus brevi commentario et metaphroso poetica illustratus*, scripsit Franc. Vavassor S. I., Paris. 1638. 1679; Francof. 1634 etc., in editione omnium eius operum Amstelodami 1709 p. 413-332. Breviter, dilucide et sano cum iudicio sensum exponit¹; « metaphrasis ob stili nitorem et elegantiam magnam laudem adepta est » (Ros.); « stili eleganter et nobilis ille genus res perspicuus exprimendi id efficit, ut doleamus in hoc argumentum diutius virum illum non laborasse » (Calmet, Bibl. s. in eius *Dictionario biblico*); orator enim et poeta aliis multis scriptis et curis districtus praeter Iobum solum Osee brevi commentario illustravit². Hebreum textum accurate respiciunt *Scholia seu annotationes in Iobum, ad sermonem sacrum Ebreum adornata*, Parisiis 1651, quae Philippus Codurcus non sine eruditione magna et ingenii laude composuit. Quantu habita sint, ex eo patet, quod *Criticorum sacrorum* tomo secundo inserta sunt. Eadem inserta sunt haec, quae a catholicis prodierunt : *Vatabli annotations et Isidori Clarii O. S. Ben.*

Iam ex numero illorum interpretum, qui fere totam s. Scripturam notis et scholiis illustrarunt, etiam pro libro Iob speciali mentione digni sunt hi : Emmanuel Sa S. I. (+ 1596), cuius notationes in totam Scripturam (Antwerp. 1598) receptae sunt in *Biblia magna*, quae de la Haye adornavit et in *Biblia cum selectissimis Literalibus Commentariis*, Venetiis 1719. In hoc opere etiam excusa sunt *Scholia* in V. T., quae scripsit Ioannes Mariana S. I. (+ 1624), et quae multis encomiis inremerito celebrantur (cf. Huter l. c. 598; et ex acatholicis *Diestel*, Geschichte des A. T. in der christlichen Kirche p. 441). Item ibidem excusa sunt, quae Thomas Malvenda O. Praed. (+ 1628) summo stu-

1. Quantopere fama inclaverit, cf. Huter l. c. II, 427.

2. Quo plenior habeatur rei literariae conspectus, alios subiungimus, quorum commentatori vel minoris sunt momenti vel in manu scriptis adhuc codicibus inediti latitant : Thomas Langford Anglus Essexiensis O. Praed. (+ 1314) editit postillam super Job « non incurvidam neque lecta indignam » (Quetif l. c. I, 323); *Franc. de Beluno* O. Praed. (+ 1352) *Commentaria reliquit in Genesim, Job et Tobiam* l. c. 640; *Iacobus de Lausana* O. Praed., a patris illa manu scriptus, *Morelitas* in multos s. Seci libros scripsit (+ 1321), quae partim Lemovicensis 1528 typis vulgatae sunt (l. c. 548). Quae b. *Nicolaus Boccinus* O. Praed., Papa Benedictus XI dictus scripsit in Job, etc., in manu scriptis delitescent (cf. l. c. 477). *Simon de Hentibus* vel *Hentonia* (Wintonia) in Job item c. an. 1360; item *Commentarius super librum Job*, quem *Ioannes de Francorordia* O. Praed. c. an. 1441 (l. c. 79); et probabiliter etiam *Commentarium super Job insigne*, quod *Damiano Crasso* (+ 1515) O. Praed. attribuitur. Iam ante 1316 edita est *Expositio per modum lectionum super Job* ab *Antonio Beccaria* O. Praed. — Composuit quoque *Franc. Foriero* O. Praed. *Commentaria in Job*, sed non videtur esse edita (cf. *Antonius* l. c. 437 — *Quetif* II, 262); quod si ex reliquis viri scriptis conjectura est facienda, certe est dolendum. *Cyprianus de Haerba*, O. Cast. scriptis *Commentaria in librum b. Job*, quae postuma edita sunt *Complati* 1382. *Ioannes a lessi Maria* O. Carm. *librum Job paraphrasatio explatum* Romae 1614 editid (cf. *Antonius* l. c. 260, 714). *Augustinus Cermelli* O. Praed. *Genuea* 1636 editid *calenam* in Job ex SS. *Patrum scriptorumque ecclesiasticorum sententias concinnatam* (cf. *Quetif* l. c. II, 669).